

УДК 336:378.095

Дмитришин Марта Василівна,
кандидат економічних наук, доцент кафедри
фінансів і кредиту
Івано-Франківського університету права
імені Короля Данила Галицького

МОДЕЛІ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ РІЗНИХ КРАЇН СВІТУ

У статті наведено переваги та недоліки моделей джерел фінансування вищих навчальних закладів різних країн світу. Серед прямого фінансування досліджено: державне, приватне та договірне фінансування; непрямого: ваучерне фінансування, отримання грантів, фінансова допомога, стипендії, відстрочка оплати за навчання, освітнє кредитування, кошти підприємств. Крім того, наведено порівняльну характеристику моделей державного управління вищою освітою відповідно до різних джерел фінансування та країн з більшою мірою їх розповсюдження.

Ключові слова: модель, фінансування, вищий навчальний заклад.

Постановка проблеми. Впровадження в діяльність вищих навчальних закладів (ВНЗ) ринкових методів господарювання веде до посилення взаємозв'язку ринкових відносин і соціальних гарантій та спричиняє потребу у виробленні нової моделі формування фінансового механізму вищої школи, яка б базувалась на принципі багатоканальності і водночас забезпечувала доступність вищої освіти.

Особливої уваги заслуговують адаптація організаційної структури ВНЗ до сучасних економічних реалій та диверсифікація джерел фінансування. З цією метою проаналізуємо існуючі моделі формування фінансового механізму вищої школи в країнах світу, наведемо їх переваги і недоліки та можливості впровадження в українську практику функціонування вищої школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням особливостей фінансів вищих закладів освіти у різних країнах світу займалися багато науковців як в Україні, так і за кордоном. Серед таких дослідників можна виокремити Л. Антошкіну, Т. Боголіб, В. Гельман, Ж.-К. Ейшера, І. Каленюк, А. Касич, О. Савченко, Кл. Хюфнера, Т. Шевальє та інших. Проте, виходячи із сучасних українських реалій фінансування вищої освіти, виникає необхідність здійснення порівняльного аналізу моделей та способів фінансового забезпечення функціонування ВНЗ в зарубіжних країнах та можливості використання успішного досвіду на вітчизняних теренах.

Постановка завдання. Метою написання даної статті є здійснення порівняльної характеристики моделей джерел фінансування у вищих навчальних закладах різних країн світу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система освіти має бути орієнтована не тільки на замовлення з боку держави, але й на постійно зростаючі суспільні потреби, на певні інтереси особистостей, сімей, підприємств, місцевих громад. Саме орієнтація на реальні потреби конкретних груп споживачів освітніх послуг може створити основу для

залучення додаткових матеріально-технічних і фінансових ресурсів у систему освіти. Проте нарощування доходів не повинно бути самоціллю для ВНЗ, а має розглядатись як інструмент підвищення його конкурентоздатності, якості освітніх послуг і ефективності системи освіти в цілому. Адже не можна не зважати на те, що сьогодні саме економічні фактори все більше впливають на якість освіти, адже достатнє фінансування дозволяє ВНЗ залучати висококваліфікованих викладачів, оновлювати бібліотечний фонд, інформаційно-технічну базу, покращувати побут студентів. Порівняльну характеристику моделей джерел фінансування у вищих навчальних закладах різних країн світу наведено в таблиці 1 [1-9].

Фінансування вищої освіти здійснюється в країнах світу з різних джерел. В одних країнах історично переважає державне фінансування (зокрема, країни ЄС), в інших, таких як США, Південна Корея, більшою мірою представлене фінансування за рахунок коштів приватних осіб та підприємств. Водночас, на зламі століть тенденція диверсифікації джерел фінансування освіти набула поширення в усіх країнах.

Умови самофінансування, які передбачає підприємницький підхід до роботи ВНЗ в Україні, потребують комплексного підходу до питань вдосконалення управління їх фінансово-господарською діяльністю, створення особливого фінансового механізму. Оскільки бюджетне фінансування має строге призначення (зарплата, стипендія, комунальні платежі), то основним напрямом фінансового менеджменту українського ВНЗ є управління саме децентралізованими засобами (надходження від наукової, господарської та виробничої діяльності, плата за оренду майна, надходження від реалізації майна тощо). Для створення ефективної системи управління фінансово-господарською діяльністю ВНЗ вже не достатньо лише здорового глузду і досвіду керівників, необхідне масштабне залучення сучасних засобів аналізу, моделювання процесів управління, масштабна комп'ютеризація управлінської праці в цьому механізмі. При цьому система управління фінансово-господарською діяльністю ВНЗ має сприяти не лише зростанню кількісних показників його основної (освітньо-наукової) діяльності, але й стимулювати економію всіх видів ресурсів, забезпечуючи їх ефективне використання.

Джерело фінансування	Країни з більшою мірою розповсюдження джерела фінансування	Переваги	Недоліки
1	2	3	4
Пряме фінансування			
Державне фінансування	Країни Європейського Союзу, Канада, Нова Зеландія	За рахунок державного фінансування вищі навчальні заклади виконують державне замовлення зі сторони держави на підготовку кваліфікованих спеціалістів. Державою надані пільги в оподаткуванні. Діяльність ВНЗ регулюється лише законами про освіту.	Внаслідок гарантування обсягів фінансування спостерігається слабка залежність з результатами діяльності. Слабка реакція на ринкові зміни, а тому за рахунок державного фінансування ВНЗ часто готують спеціалістів тих спеціальностей, якими вже переповнений ринок освітніх послуг. Залишковий принцип фінансування, призводить до

			занепаду ВНЗ, тому що коштів вистачає тільки на виживання.
Приватне фінансування	Сполучені Штати Америки, Південна Корея, Індія, Чехія, Філіппіни	За рахунок приватного фінансування ВНЗ виконують замовлення суспільства, кожного громадянина і сприяють становленню громадянського суспільства. Значна частина коштів виділяється на розвиток закладу освіти. ВНЗ більш оперативно реагують на ринковий попит, що робить їх гнучкішими до інновацій.	Більша незалежність у фінансуванні і творчості об'єктивно породжує більшу відповідальність перед суспільством і державою. Сплачують податок з прибутку, як комерційні підприємства (відсутність пільг). Діяльність ВНЗ пов'язана з прийняттям законів про власність, підприємництво, господарські товариства тощо.
Договірне фінансування	Бразилія, Аргентина, Індія, Греція, Італія	Сприяє високому ступеню контролю уряду за системою вищої освіти в цілому, а також за деякими закладами.	Заклади мають дуже мало автономії для контролю за прийомом, для внутрішнього розподілу фондів або для пошуку додаткових коштів фінансування із приватних джерел. Рівень виділених фондів слабо зв'язаний з видами діяльності навчального закладу. Невизначеність відносно майбутнього фінансування, відсутність стимулів до ефективної роботи, відсутність реакції на зовнішні впливи.
Непряме фінансування			
Ваучерне фінансування	Сполучені Штати Америки, Нідерланди, Данія, Великобританія	Врахування запитів споживачів, збільшення гнучкості шляхів отримання освіти, розширення можливостей для сімей з низьким рівнем доходу і представників національних меншин. Розвиток конкуренції за студента між ВНЗ.	Оплата за навчання може бути вищою за розмір ваучера. Різні типи ВНЗ і галузі навчання потребують різних витрат. Для залучення ваучерів ВНЗ відкривають курси, в яких є потреба для студентів і закривають «непотрібні» студентам спеціальності. У випадку, коли студентські потреби відповідають потребам ринку робочої сили, то формується ефективний механізм збільшення зовнішньої ефективності вищої освіти – тоді це перевага.
Отримання грантів,	Нідерланди, Данія, Великобританія,	Спрямування фінансової допомоги на підтримку	

фінансова допомога, стипендії	Сполучені Штати Америки	навчання студентів за не престижними, але необхідними спеціальностями. Призначення стипендій та грантів при вступі до ВНЗ, що розміщуються на території штату. Призначення стипендій іноземцям.	
Відстрочка оплати за навчання	Австралія, Шотландія	Внесення плати за навчання може бути за бажанням студентів повністю відстрочене до закінчення навчання.	
Освітнє кредитування	Франція, Сполучені Штати Америки, Канада, Великобританія, Швеція	Студентські кредити пропонуються банками під річний процент загалом нижчий на 1-2 пункти за класичний кредит, а деякі банки знижують процент за кредит студентам, батьки яких уже є клієнтами цих установ. Однак окремі фінансові інституції пропонують позику студентам незалежно від їхнього віку. Можливість відстрочки початку виплат за кредит.	Враховуючи те, що надання кредиту студентам, які не працюють, пов'язане з досить значним ризиком, більшість банків вимагають відповідної застави.
Кошти підприємств	Канада, Нідерланди, Швеція, Великобританія, Сполучені Штати Америки, Бельгія, Данія	Витрати на навчання підприємств вираховуються з оподаткованого прибутку або з інших податкових платежів. Держава надає субсидії або бере участь у витратах підприємств на організацію навчання і підвищення кваліфікації. Підвищує кар'єрні шанси випускників, сприяє збільшенню фінансування ВНЗ з боку господарюючих суб'єктів.	Можливість жорсткого регулювання розвитку навчальної діяльності підприємствами.
Моделі державного управління вищою освітою			
Кошторисне фінансування	Норвегія	Розробка моделі на основі витрат на оплату праці персоналу і вартості обладнання, що	Відтворення нерівності, що історично склалася і призвела до наявної різниці у матеріальному становищі

		використовується. Врахування кількості студентів, їх успішності, рівня дисципліни.	різних ВНЗ.
Нормативне фінансування	Нова Зеландія	Вихідною базою для складання нормативів виступає середньорічна кількість студентів, кількість ставок професорсько-викладацького складу у вищих навчальних закладах.	Рівень нормативів не є науково обґрунтованим, фактичні обсяги фінансування складають близько 40-60% реальних потреб закладів. Непередбачена відповідальність органів влади за виконання обсягів фінансування в межах передбачених нормативів.
Фінансування за результатами	Нідерланди, Сполучені Штати Америки	Фінансування прив'язується до чисельності студентів, ефективності педагогічної і/або дослідницької діяльності; такий підхід стимулює підвищення ефективності роботи конкретного ВНЗ.	Конкурентна боротьба між ВНЗ за студентів призводить до великої нерівномірності у фінансуванні.
Бюджетне фінансування	Нідерланди	Блокування ринкових відносин у сфері вищої освіти. Жорстко стратифікована система доступу до університетської освіти і підтримка академічної свободи всередині університетів. Держава задля суспільного добробуту бере на себе всю відповідальність за фінансування вищої освіти і якість навчального процесу.	Відлагоджений механізм ринково-орієнтованої економіки; можливість збільшення державних витрат на освіту, насамперед за рахунок підвищення рівня оподаткування; держава повинна забезпечити соціальну справедливість і рівні стартові можливості для тих, хто прагне навчатись.

У розвинутих країнах апробовані і мають задовільні результати різні варіанти поєднання бюджетного фінансування: повної чи часткової оплати за навчання фізичних осіб; фінансування наукових чи інноваційних програм; запровадження соціальних студентських кредитів (одноразових для вступників, безпроцентних позик), наукових дотацій (грантів); європейських освітніх програм і різних фондів; замовлення промисловості і приватних фірм; надходжень від дослідницької діяльності, внесків добродійних організацій тощо.

Варіанти комбінування частки державного фінансування й інших альтернативних джерел (плата за навчання фізичних та юридичних осіб, розвиток кредитних відносин у освіті тощо) вказують, з одного боку, на істотне зростання доступу до вищої освіти

широких верств населення, з іншого боку – на посилення диверсифікації джерел фінансування освітньої сфери.

Висновки. Змішана система фінансування є найефективнішою моделлю фінансування вищої освіти, оскільки розглядає користувачів освітніх послуг (держава, підприємство, студент) як суб'єктів фінансування, які отримують вигоди від споживання освітніх послуг.

Питання фінансування вищої освіти є важливим і залежить від політичної кон'юнктури та фінансових можливостей держави; найуспішнішими сьогодні є ті країни, які мають різні механізми та діючі фінансові інструменти, що забезпечують високу рентабельність інвестицій в освіту.

Список використаних джерел

1. Боголіб Т. М. Модель фінансування й організація діяльності вищого навчального закладу / Т. М. Боголіб // Фінанси України. – 2009. – № 8. – С. 40–50.
2. Деєва Л. Г. Засоби досягнення цілей діяльності вищої школи / Л. Г. Деєва // Економіка та право. – 2009. – №2. – С. 132-137.
3. Драгомірова І. Аналіз передумов поширення корпоративного управління на ВНЗ / І. Драгомірова // Економічний аналіз. – Вип. 3(19). – 2008. – С. 96–100.
4. Каленюк І. С. Економіка освіти: навчальний посібник / І. С. Каленюк – Київ: Знання України. – 2003. – 316 с.
5. Касич А. О. Особливості фінансування вищої освіти в Україні та інших країнах світу / А. О. Касич, В. А. Циган // Ефективна економіка. – 2013. – № 12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2587>.
6. Обзор систем высшего образования стран ОЭСР: Система высшего образования в Великобритании // Бюллетень «Новости ОЭСР: образование, наука, новая экономика». – М.: Издат. дом ГУ ВШЭ, 2004. – С. 1-9.
7. Савченко О. П. Розвиток вищої освіти у зарубіжних країнах: концептуальні засади / О. П. Савченко // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2012. – № 3. – С. 110-113.
8. Яблонський В. Вища освіта України на рубежі тисячоліть / В. Яблонський. – Київ, 1998. – 228 с.
9. Яструбський М. Особливості фінансування освітніх установ / М. Яструбський // Вісник Львівського університету. Серія економічна. – 2003. – Вип. 32. – С. 532-535.

Дмитришин М. В. Модели источников финансирования высших учебных заведений разных стран мира

В статтє приведенє переваги и недолїки моделей источников финансирования высших учебных заведений разных стран мира. Среди прямого финансирования исследованы: государственное, частное и договорное финансирование; косвенного: ваучерная финансирования, получения грантов, финансовая помощь, стипендии, отсрочка оплаты за обучение, образовательное кредитование, средства предприятий. Кроме того, приведена сравнительная характеристика моделей государственного управления высшим образованием в соответствии с различных источников финансирования и стран с преимущественно их распространения.

Ключевые слова: модель, финансирование, высшее учебное заведение.

Dmytryshyn M. V. Models of the funding sources of higher education establishment around the world

The paper presents the advantages and disadvantages of the funding sources models of higher education establishments around the world. Among the direct research funding: public, private and contract funding; indirect: voucher funding, grants, financial aid, scholarships, tuition deferment, educational loans, funds of enterprises. In addition, the comparative characteristic of the models of higher education in accordance with the various funding sources and countries with more distribution are given.

Key words: *model, financing, higher education establishment.*

